

Was burgemeester Epeus Wielinga een sleperszoon?

Onno Hellinga

In de achttiende eeuw waren de Wielinga's een van de vermogendste en invloedrijkste geslachten binnen het Friese politieke bedrijf.

Rond de raadsheer dr. Epeus Wielinga (1702-1773) spande zich een familienetwerk, dat zich uitstreckte tot in alle geledingen van de toenmalige hoofdstedelijke en gewestelijke bestuurslagen.

De basis daarvan was gelegd door zijn gelijknamige grootvader Epeus Wielinga (ca. 1643-1718), die twintig jaar burgemeester van Leeuwarden en nog langer lid van Gedeputeerde Staten was. Zijn afkomst was tot dusverre in nevelen gehuld. Een ordinaire burenruzie die zich in het begin van de achttiende eeuw rond de persoon van wolkammer Johannes Bodendijk in de Bagijnestraat afspeelde, werpt daar evenwel een nieuw en uiterst verrassend licht op.

Het enige wat tot nog toe bekend was over de ouders van Epeus Wielinga is afkomstig uit een tweetal familieaantekeningen, die hijzelf op een bijbelblad heeft gemaakt. Zijn moeder Jeltie Ipiis overleed op 9 mei 1658, zijnde in haar 42ste jaar, en zijn vader Eewert Clasen sloot in 1662 de ogen. En dat is meteen ook alles wat we van dit echtpaar weten. Waar ze woonden, wat ze voor de kost deden en hoe arm of rijk ze

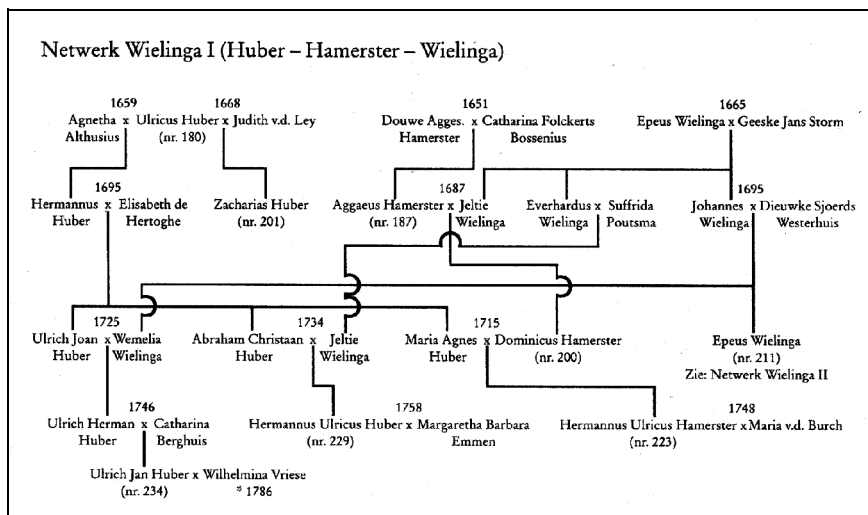
waren, blijkt nergens.

Deze en andere aantekeningen over de familie Wielinga zijn ons alleen in afschrift bekend, die in de vorm van uittreksels voor het eerst in *De Navorscher* van 1931 door ene Steenkamp werden gepubliceerd. Hij moet de originele aantekeningen onder ogen hebben gehad, maar omdat hij zijn bijdrage verder niet inleidt, weten we niet van wie en waar hij ze heeft kunnen inkijken. Evenmin heb ik kunnen achterhalen waar ze zich tegenwoordig bevinden.

Dit artikel verscheen in *Leopardia*, het historische tijdschrift voor Leeuwarden en omgeving, nr. 8, juni 2002, en is hier geplaatst met toestemming van de redactie van dat tijdschrift en de auteur

Familienetwerk

Op basis van Steenkamps afschrift hebben verschillende medewerkers

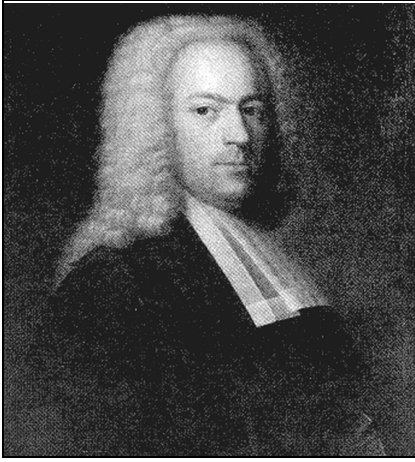
Het netwerk Wielinga I, ontleend aan 'De Heeren van den Raede.' De genummerde mannennamen staan voor raadsheren. Een kleindochter van burgemeester Wielinga trouwde met Ulrich Joan Huber, secretaris van Gedeputeerde Staten van Friesland van 1718-1727 (Ned. Patriciaat 1993, Va, blz. 316). De namen Epeus en Epeus Wielinga komt men daarna nog heel lang als voornaam of voornamen in de familie Huber tegen; zie o.m. NP 1993 VIIc (blz. 371) en IXa (blz. 321).

van het Gemeentearchief van Leeuwarden een manuscript-genealogie Wielinga samengesteld en daarvoor ook aanvullend archiefonderzoek verricht.

Mede aan de hand van die genealogie is deze familie enkele jaren geleden kernachtig geportretteerd in *De heeren van den Raede*, vooral een naslagwerk met *biografieën en groepsportret van de raadsheren van het Hof van Friesland, 1499-1811*.

Hoewel de familie in de persoon van dr. Epeus Wielinga (1702-1773) slechts één raadshere heeft voortgebracht, was deze telg door

zijn verwanten de spil van een groot familienetwerk, dat zich uitstrekte tot in alle geledingen van de toenmalige hoofdstedelijke en gewestelijke bestuurslagen. Het netwerk was zo groot en complex dat het in twee genealogische schema's moest worden ondergebracht. Als een ander voorbeeld van een invloedrijk familienetwerk uit de achttiende eeuw werd dat van de Fries-Groningse familie Knock gepresenteerd, waaraan eveneens vele raadsheren waren ontsproten. Nieuw genealogisch onderzoek heeft evenwel uitgewezen dat de Knocks nauw aan de Wielinga's

Portret van raadsheer *dr. Epeus Wielinga* (1702-1773) door Bernardus Accama, 1737. Toen Epeus een jaar oud was kreeg hij van zijn gelijknamige grootvader, “*den eersten grondlegger van de familie, een penning met de wapens van de vier quartieren van de provincie van Vriesland met het omschrift "Concordia Frisiae Libertas" en op de andere kant het wapen van Friesland boven het jaargetal 1701 met het opschrift 'Antiqua*

virtute et fide'.” In 1755 schonk hij die penning als doopgift “*aan de derde zoon van zijn neeff de heer U.H. Huber, genaamt Epeus Wielinga van Huber; en zijn desselvs ouders en vervolgens hijzelven versogt deselve nooit weg te schenken, nog te laten vererven als aan eenen Epeus Wielinga*”. Het is niet bekend wat er sindsdien met deze penning gebeurd is. De naamscombinatie 'Epeus Wielinga' is als dubbele voornaam echter nog lange tijd gangbaar gebleven in families, die in vrouwelijke lijn van de Wielinga's afstamden. Zo overleed in 1824 te Palembang op Sumatra luitenant Epeus Wielinga Offerhaus, een betachterkleinkind van Wemelia Wielinga, die een kleindochter van burgemeester Epeus Wielinga was. Een ander voorbeeld is de jurist en politicus dr. Everhardus Epeus Wielinga van Scheltinga (1770-1844), een kleinzoon van Gesina Wielinga, die eveneens een kleindochter van de burgemeester was. Laatste vertegenwoordiger van het nageslacht van stamvader Epeus Wielinga, die alleen diens achternaam als voornaam droeg, was mr. Ulrich Herman Wielinga Huber (1792-1871), raadsheer bij het Provinciaal Gerechtshof en voorzitter van de 'Friese Mij', die met zijn eega jkvr. Anskjen Doys Vegelin van Claerbergen (1787-1866) op Martenastate te Cornjum woonde. De ‘*edele persoon*’ van burgemeester Epeus Wielinga is dus, overeenkomstig de wens van zijn zoon, door zijn nakomelingen nog lange tijd ‘*in hoogachtinge*’ gehouden.

verwant waren, zodat het netwerk rond raadsheer Epeus Wielinga nog veel omvangrijker was dan door de schrijvers van *De heeren van den Raede* werd aangenomen.

Ontvangers-generaal

Onlangs vond ik op het *Ryksargyf* toevalligerwijs nog een ander afschrift van de familiaanteekeningen van Wielinga, die daar niet alleen volledig waren afgeschreven maar ook veelomvattender zijn dan Steenkamps afschrift. Daaraan kunnen wederom tal van nieuwe inzichten worden ontleend, die ons andermaal versted doen staan van de geweldige macht en invloed, die deze Leeuwarder patriciërsfamilie in de achttiende eeuw moet hebben uitgeoefend. Niet alleen was zij prominent aanwezig in het Hof van Friesland, zij drukte ook een groot stempel op het financiële overheidsapparaat doordat het merendeel van de ontvangers-generaal -qua dienstjaren- uit dit familienetwerk gesproten was. Zo beheerden zij in 1762 maar liefst vier van de vijf gewestelijke belastingkantoren die Friesland toen rijk was. Of en in hoeverre dit familienetwerk daadwerkelijk een vuist heeft kunnen maken en zo aan de machtige grietmannen een tegenwicht kon bieden, is een vraag die zich zonder verder onderzoek niet laat beantwoorden. Laten we ons daarom eerst tot de

afkomst van de stamvader van het geslacht bepalen.

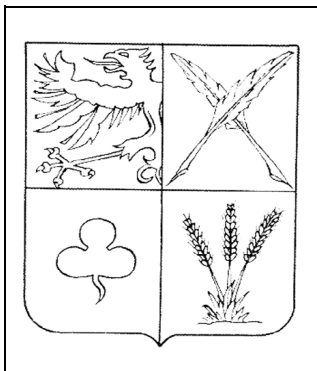
Epeus Wielinga (ca. 1643-1718)

Van de jonge Jippe Eewerts, zoals Epeus Wielinga aanvankelijk door het leven ging, staat slechts vast dat hij een behoorlijke opleiding heeft genoten. Toen hij in 1665 trouwde was hij *weibel* (soort gerechtsdienaar) bij het Krijgsgerecht en een jaar later werd hij beëdigd tot notaris, destijds nog een modaal beroep waarvoor geen academische studie vereist was. Zolang men geen slaaf, monnik, on-gelovige, dove, blinde, krankzinnige, vrouw, vervalser of advocaat was, kwam eigenlijk iedereen voor de bediening van het notarisambt in aanmerking, mits het desbetreffende examen met goed gevolg voor het Hof van Friesland werd afgelegd. Waarom hij zich bij zijn beëdiging in 1666 juist Epeus Wielinga ging schrijven is niet duidelijk. Zijn huwelijk met de twee jaar oudere Geiske Storm zal een deel van Epeus' succes verklaren. Haar vader was lid van de Vroedschap van Leeuwarden en kwam in 1673 te overlijden. Bij gebrek aan een op dat moment volwassen Storm zal Epeus in het voetspoor van zijn schoonvader naar voren zijn geschoven en in 1675 tot vroedsman zijn gekozen. En dan gaat het snel. In totaal was Epeus twintig jaar burgemeester en nog langer lid van het college van

Gedeputeerde Staten. Daarnaast was hij generale ontvanger van de belastingen in Menaldumadeel, waar hij te Marssum in 1680 Andringastate met bijna 30 ha landkocht. In 1697 werd zijn vermogen geschat op 70.000 gulden, waarmee hij net buiten de top-50 van Friesland viel.

Stadhouderlijke familie

Hij moet daarom in de gunst bij de stadhouderlijke familie hebben gestaan, want zij stelde de gedeputeerden van het kwartier der Steden aan 'en wat genoeg zijn Hoogheit [Johan Willem Friso] in mijn dienst en conduite heeft genomen gehadt, kan worden gesien uit seker missive in dato den 11 juny 1711 bij zijn Hoogheit uit het leger aan mij geschreven, leggende in de ijseren kiste.' Ook op andere terreinen onderhielden ze in een patroon-cliëntrelatie: zo was Epeus compagnieschrijver (soort betaalmeester) van de lijfwacht van de stadhouder. Het bleek ook tijdens

Wapen van de familie Wierlinga, zoals dat door de stamvader reeds werd gevoerd. De halve adelaar staat symbool voor de Friese eigenerfde boerenstand en komt mogelijk op het conto van Epeus' moeder, die afkomstig uit Beetgum was. De klaver en de korenhalmen hebben eveneens betrekking op een agrarisch milieu. De twee gekruiste pennen zijn daarentegen een duidelijke verwijzing naar de succesvolle, ambtelijke carrière van Epeus zelf.

de ongekend druk bezochte begrafenis van zijn vrouw Geiske in 1704, waarop wel 400 man waren afgekomen, *buiten en behalven de suite van mijnheer de prinse van Nassauw, die wel 40 man sterk is geweest.* Het overlijden van Johan Willem Friso in 1711, waarna zijn weduwe Marijke Meu het regentschap waarnam, lijkt de goede contacten alleen maar te bestendigen: *'May oft Lichtmis 1713 heeft haar Hoogheit mevrouw de prinsesse van Oranjen en Nassauw buiten eenige sollicitatie mij weder drie jaaren het gedeputeerde-*

ampt opgedragen en gegeven.'

Een wonder in Gods hand

De gunst die Epeus van de stadhouderlijke familie genoot, zal hij te danken hebben aan de charismatische persoonlijkheid die hij geweest moet zijn. Toen hij in 1718 op 74-jarige leeftijd stierf, *'na een krankte van 14 dagen en eenige weeken voorige sukkelinge'*, maakte zijn

enig overgebleven zoon de volgende notitie: *'Deese mijn hartbeminde vader is een wonder in Gods hand van zeegeningen geweest, hebben de de eere gehad van 23 jaaren te hebben geweest gedeputeerde staat van Friesland en 20 jaaren regeerend burgemeester der stad Leeuwarden. Zijn edele was bij groot en kleyn seer bemind en hadde een wonderlijke teedere liefde omtrent zijn kinderen en kindskinderen, zoodat bij de nakomelingen zijn edele persoon in hoogachtinge moet werden gehouden.'* Hier wordt meer gezegd dan een plichtmatig over de doden niets dan goeds. Zijn charisma blijkt ook uit het feit dat hij als zaakgelastigde optrad van vele invloedrijke en machtige edelen, die zoals de Burmania's veelal grietman waren en van wie hij enkelen zijn *'alderbeste ende genegende vrinden'* noemde.

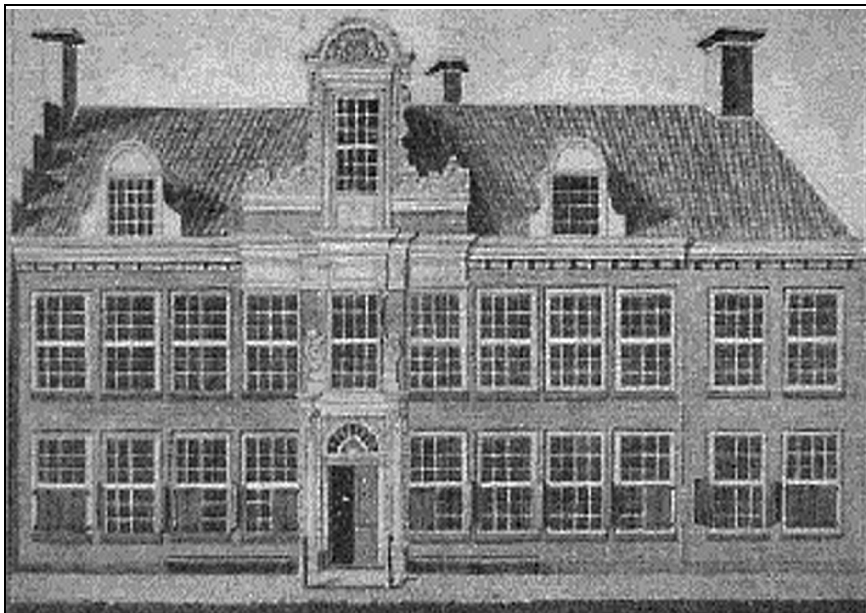
Voorspoed en ongeluk

De voorspoed van Epeus Wielinga straalde af op zijn drie volwassen geworden kinderen. De dochter huwde een raadsheer in het Hof van Friesland en zijn twee zoons kwamen elk met een schatrijke erfdochter thuis. Een van die dochters behoorde in 1749, toen zij bekend stond als *Mevrouw Wielinga*, tot de vijf rijkste inwoners van Friesland, wier vermogen op minimaal twee ton werd geschat. Epeus' kleinkinderen waren evenzeer succesvol en

werden behalve burgemeester en gedeputeerde ook raadsheer en ontvanger-generaal. Het lot bepaalde echter ook dat het geslacht Wielinga met die klein-kinderen eind achttiende eeuw uitstierf. De laatste twee telgen kwamen op identieke wijze om het leven: elk overleed aan de gevolgen van een ongelukkige val met zijn eigen rijtuig, onderweg van en naar Andringastate, hun buiten te Marssum. De kerkvoogd aldaar stond er in het grafregister ook bij stil: *'Hierin is op den 3 juny 1791 begraven de weledelgestrenghe heer Johannes Wielinga, in leven oud-gecommitteerde staat ten Landsdage en mijn veelgeachte mede-kerkvoogd van dit dorp, die tot mijn leedwezen door het omslaan met zijn edele wagen niet ver van Leeuwarden op den 28 may zoo gekwetst was, dat zijn edele 's avonds 9 uur in mijn bijzijn tot mijner grote droefheid overleeden is'*. Een nabestaande sloot de familieaantekeningen af met de opmerking: *'Door deze dood is het geslagte van Wielinga in de mannelijke linie uitgestorven, zijnde zijn weledelgestrenghe de laatst overgebleven van dat geslagt.'*

Johannes Bodendijk

In het begin van de achttiende eeuw woonde in Leeuwarden aan de Bagijnestraat de wolkammer Johannes Bodendijk met z'n vrouw en drie kinderen. Bodendijk was een man

Het 'collegie' van Gedeputeerde Staten in Leeuwarden voor de verbouw in 1784.

die geen blad voor de mond nam, zeker niet als hij ge-dronken had. Hij had dan de gewoonte om vanuit zijn openstaande bovenkamerraam de bureu en passanten luidkeels toe te roepen en uit te schelden. Mannen werden steevast voor schelmen uitgemaakt en vrouwen waren in zijn ogen allemaal hoeren. Hij zocht ook vaak ruzie. Zijn buurman, een luitenant in het Staatse leger, die hij 'dicwils voor een schelm en een beende kreupele duyvel had gescholden', werd uitgedaagd met de woorden: 'Koom er uyt met degen of sabel', of 'wuyst-stu vanavond niet? Noem mij een plaets op morgen.' De binnenmeester van het Old

Burger Weeshuis, die evenals alle weesjongens een *schelm* was, werd toegeschreeuwd 'om op de straat en buyten deur te willen komen om met hem te vechten.' De bode Posthumus, die hem een dagvaarding had aangezegd, moest sindsdien ook uitkijken: 'Die duyvelse Posthumus, die sal mij citeren om daer te komen. Ick sweer het hem, ik sal hem hijpen, ick sal hem sabelen of ick sal duyvels eygen wesen.'

Uytgetrocken en een weynig geslepen

Bodendijk had sowieso moeite met autoriteiten, zeker nadat ze hem in 1705 voor de eerste maal hadden

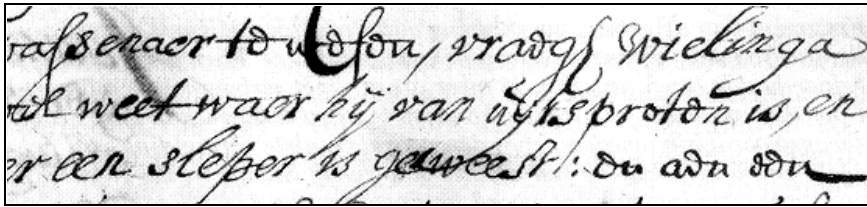
veroordeeld, waarin met name burgemeester Hanso Acronius -'die schelm, die schurck, die gaudieff (met respect geschreven)'- de hand had gehad. Anders dan Epeus Wielinga was hij over de stadhoudelijke familie evenmin te spreken. Zo kondigde hij eens aan 'dat hij bij alle boeren omgaen soude en maken dat de prinsesse niet een schaep te borg kan kriegen'. Die prinses moet Henriëtte Amalia van Anhalt-Dessau (1666-1726) zijn geweest, weduwe van stadhouder Hendrik Casimir II en regentes voor haar zoon Johan Willem Friso. De harde hand kon hem ook al niet ontzag inboezemen. Zo bruuskeerde hij eens zijn buurman, advocaat en burgerhopman J.R. Kutsch: 'Du dr. Cutsch, du biste hopman, du staetste hier, du, hest-stu regt op mij, tast mij an. [...] Krieg ick dij eens onder mijn klauwen, ick sal dij bruyen.' Toen Kutsch uiteindelijk dreigde dat hij hem de eerstvolgende keer 'op de Waeg soude doen halen', wanneer hij de wacht had en Bodendijk zich dan nóg eens zo zou aanstellen, kreeg de hopman te horen: 'Ick schijt wat in dij en in al dijn adelborsen. Al waer sij alle met messen omhangen, soo wil ick nog komen en verrassende de gehele wacht.' Vervolgens was Bodendijk naarbinnen gegaan, had 'een dee-geen van soldier gehaelt, deselve uytgetrocken

en een weynig geslepen; en hadde hij, vermits dr. Cutsch in huys getreden was, tegen sijn vrou gesegt: "Die duyvelse dr. Cutsch, ick sal hem hijpe dat hem de duyvel haelt.'

Hoeren

Nog zwaarder hadden de vrouwen het op de buurt te verduren. Over de vrouw van de bode op Emden schreeuwde hij iedereen die het maar horen wilde luidkeels toe: 'Die Embder bode-hoer heeft haer menigmael laten nayen van dr. De Jongh en ik heb selffs eens gesien, dat hij de broeck opbond en eens dat hij van haer aff quam.' De dochter van een andere buurvrouw had Bodendijk ook meermalen 'uitgescholden voor een hoer en alles wat hem vorders in de mond quam'. Zijn overbuurvrouw, de 56-jarige hospita Frouckjen Michels, 'esende een weduw van een eerbaer en onbesproocken leven en wandel' riep hij altijd aan als 'Du hoer Frouck'.

Toen ze eens op een mooie zomerdag 'over haer onderdeur lagh', had hij haar vanboven toegeschreeuwd dat ze 'haer meer als duysentmael van de olde maeckelaer [Goedenbergh] hadde laten neucken, ja meer als sij (met eerbaerheit geschreven) hairen aen haer kut had.'

Fragment van de getuigenverklaring van Frouckjen Michels van 18 augustus 1706 met het citaat dat in dit artikel centraal staat: *Vraegh Wielinga reis of hij wel weet waer hij van uyt sproten is en dat sijn vaer een sleper is geweest*. Een sleper vervoert vrachten, aanvankelijk met een sledge, later ook per as, en staat dan ook als wagenaar bekend.

Graef Caerlzon

Zelfs zijn eigen huysvrouw zat volgens Bodendijk in de prostitutie:

'Ja at sijn vrou een hoer was en

dat de graef Caerlzon haer eerste kint had gemaekt.' Hij maakte haar ook uit voor *'beest, duyvel en votsse'*, terwijl zij hem eens vertwijfeld toegemeld moet hebben: *'Du schelm, suystu mij soo slaen.'* De burens verdachten Bodendijk ervan dat hij zijn vrouw mishandelde en volgens haar eigen zeggen had hij haar *'eens sodanig feytelijk geattaqueert en gestoten, dat sij op haer kleyn kint geraekte te vallen, in voegen sij tot bekominge van hulp verscheyden malen "moort" hadde geropen.'* Er viel kortom niet langer met die man te leven en daarom had ze bij het Hof van Friesland een verzoek tot scheiding *van tafel en bed* ingediend, ook al omdat door z'n drankzucht *'haer huysgesin geruyeneerd wierd.'* Aan de andere kant nam zij het ook voor

haar man op door te stellen dat *'de buyren tot de twist met haer man grote reden gaven.'*

Een sleperszoon?

De leerlingen van de nabijgelegen Latijnse school, die Bodendijks woning nauwelijks durfden te passeren, moesten het ook gedurig ontgelden. Zo moesten ze tegen hun Latijnse meesters zeggen dat *'het schelmen, schurcken en gaudieven'* waren. Enkelen kregen zelfs te verstaan *'dat se na hun moeders souden gaen en tegens deselve seggen dat sij hoeren waren en dat se daer de kost meestmede gewinnen moesten.'* Een ander werd toegevoegd: *'Du Hamerster, weetstu wel wat dyn bestevaer geweest is? (en hemselven luytkeels antwoordende) Een wagnaers en slepers zoon.'* De zoon van de kamerbewaarder Hendrick Wassenaar kreeg toegeworpen: *'Vraegh Wielinga reis of hij wel weet waer hij van uyt sproten is en [zeg hem] dat sijn*

vaer een sleper is geweest. Deze laatste twee leerlingen zijn gemakkelijk te identificeren. Dominicus Hamerster was een kleinzoon en Wassenaar junior een oudoomzegger van Epeus Wielinga, die dus zelfs een wagenaars- en sleperszoon zou zijn geweest en derhalve van geringe komaf. Maar hoeveel waarde mogen we hechten aan de woorden van deze Johannes Bodendijk, die volgens zijn burens niets anders waren dan *een dronkenmans seggen en discours* en die hijzelf afdeed als *raillerie* (scherts)? Dat hij in ieder geval goed op de hoogte was van de onderlinge familieverhoudingen van de Wielinga's is bemoedigend.

Sociale mobiliteit

Aan de andere kant is het reeds lang bekend dat er in de tijd van de Republiek weinig sociale mobiliteit voorkwam. In de nieuwe monografie van de geschiedenis van Leeuwarden wordt dat andermaal onderschreven. Toen de Opstand eenmaal geslaagd was, kwam de macht in handen van een steeds kleinere groep regenten, die de rijen strak gesloten hielden. De oligarchisering vanaf de tweede helft van de zeventiende eeuw versnelde dat proces en ging hand in hand met de verdere aristocratisering van deze regenten, die zich meer en meer van het gewone volk gingen onderscheiden en als kleine despoten het land regeer-

den. In de achttiende eeuw was het, zeker op het platteland, schier ondoenlijk om nog door te dringen in de regentenklasse. De beste kansen lagen nog in de steden, waar de stadhouder veel invloed had en trouwe cliënten op vorstelijke wijze met ambten beloofde. Maar de families die er uiteindelijk in slaagden de absolute top te bereiken, hadden daar meerdere generaties voor nodig en de basis voor dat succes was veelal gelegd zijn in het begin van de Gouden Eeuw. Wie zich later aandienende werd gestuit door de duidelijke grenzen die aan de soms grenzeloze ambities van de Leeuwarder stadsregenten waren gesteld. Zou Epeus Wielinga werkelijk een sleperszoon zijn geweest en bevestigt hij als uitzondering derhalve de regel van minimale sociale mobiliteit in de tijd van de Republiek?

Stalman achter stadts butterwage

In het inventarisatieboek van de stad Leeuwarden wordt op 18 augustus 1662 het sterfhuis beschreven van Evert Claessen, *stalman achter stadts butterwage op de Nieuwestadt*. Als gezegd was de vader van Epeus Wielinga eveneens zo geheten en ook in 1662 overleden. Toeval? Deze stalman (soort stalhouder met enige stuks vee) liet louter schulden na. De inventaris werd, op aangeven van zijn

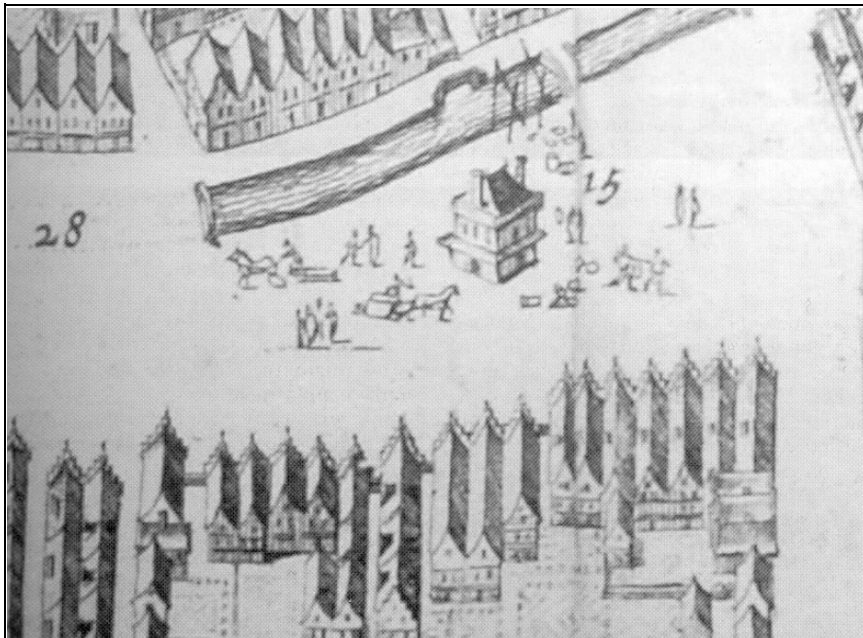

Doorkijkje in de Bagijnestraat eind achttiende eeuw met op de voorgrond de Westerkerk (thans Theater Romein), daarachter de Latijnse school en helemaal op de achtergrond de Oldehove. Het merendeel van de Wielinga's werd overigens in de Westerkerk begraven.

weduwe Jiesel Jacobsdr, dan ook op gemaakt op verzoek van zijn *geïnteresseerde crediteuren*. Daaruit zouden we kunnen opmaken dat de erfgenamen afstand van de erfenis moeten hebben gedaan; ze worden in ieder geval niet genoemd.

Van de schamele inboedel is alleen *'een bruyn blesde ruyn gaende in de weyde'* het vermelden waard. Afgezien van kleding, huisraad, keukengerie en enig gereedschap bezat de man niets. Kan hij de vader van een zeer succesvol, rijk Leeuwarder burgemeester en Fries politicus zijn geweest? Die vraag zullen de bewerkers van de manuscript-genealogie Wielinga op het Gemeentearchief zich ook menigmaal gesteld hebben, toen zij deze akte onder ogen kregen. Want ook in hun tijd waren de inventarisatieboeken van Leeuwarden al ontsloten en die hebben zij, gezien het grondige karakter van hun onderzoek, ongetwijfeld ter hand genomen. Maar telkenmale zullen zij toch gemeend hebben dat het een naamgenoot moest betreffen, die toevalligerwijs ook nog eens in hetzelfde jaar als de vader van Epeus Wielinga gestorven was.

Huberiana 2002,2

Fragment van de plattegrond van Leeuwarden uit 1664 met de Bagijnestraat (S), waaraan de Westerkerk (E) en de Latijnse school (V). Het is onduidelijk waar Johannes Bodendijk precies gewoond heeft, maar aangezien hij overburen had en de leerlingen om de Latijnse school te frequenteren voorbij zijn huys moeten gaen, woonde hij vermoedelijk op de westelijke hoek van de Bagijnestraat en de Bollemanssteeg (die naast de Latijnse school loopt).

Vrouwenparochie

Aanvankelijk verkeerde ikzelf ook in de veronderstelling dat deze stalman onmogelijk de vader van Epeus Wielinga kon zijn geweest, maar de woorden van Johannes Bodendijk inmiddels indachtig besloot ik verder te zoeken. Aangezien de geïnteresseerde crediteuren in Vrouwenparochie woonden, leidde het spoor naar Het Bildt. In het geklapperde trouwboek van dat dorp vond ik de ondertrouw in 1643 van Ewert Claesen en Jelckie Epes! Dat moesten toch zeker de ouders van de rond dat jaar geboren Epeus Wielinga zijn, die immers zelf had opgetekend dat vader Eewert Clasen in 1662 en moeder Jeltie Ipis in 1658 was overleden. Als nu aangetoond kon worden dat de vader nadien getrouwd was met Jiesel Jacobsdr, zijn weduwe in 1662, zou het bewijs rond zijn. Ewert Claesen vond ik nog eenmaal vermeld in Vrouwenparochie, toen hij daar in 1659 belijdenis deed in de

gereformeerde kerk, maar een eventueel tweede huwelijk trof ik in de klappers van Het Bildt niet aan.

Jissel J.

In het lidmatenboek van Leeuwarden wordt op 27 november 1661 ene Evert Claessen ingeschreven, die met attestatie van buiten kwam, in het voetspoor gevolgd door Ysel Jackles, misschien wel zijn vrouw. Haar naam leek opvallend veel op die van Jiesel Jacobsdr, de weduwe op wier aan-gegeven in 1662 werd geïnventariseerd, maar daarmee was nog niets bewezen. In Leeuwarden werd zij verder niet aangetroffen, maar wel in Vrouwenparochie. Volgens de klapper trouwde Jeseltie Jaackles daar in 1660 met ene Suerts Claesen. Ik wilde de klapper alweer dichtslaan -dood spoor nietwaar?- maar iets weerhield mij ervan. Ik keek nog eens goed, besloot het origineel te raadplegen en zag het paleografische foutje dat ik reeds vermoedde: Evert Claesen. De klapperaar had de E voor een S aangezien en daardoor de naam gealfabetiseerd als Sjoerd Klases. Nu was voor mij het bewijs wel rond, al moest ik dan wel aannemen dat degene die de inventaris van het sterfhuis had opgemaakt, abusievelijk Jissel Jacobs in plaats van Jissel Jakles had verstaan. Dergelijke onvolkomenheden in officiële documenten zijn in de tijd van de Republiek echter verre van uitzonderlijk. Bovendien werd Evert Clasen uit Het Bildt in 1663 nog als burger van Leeuwarden ingeschreven -nota bene een jaar na zijn dood.

Schandstenen

Johannes Bodendijk had dus gelijk met zijn opmerking dat Epeus Wielinga van geringe komaf was. Dat zal destijds een publiek geheim zijn geweest. Gelet op het spreekwoord dat kleine kinderen en dronken mensen altijd de waarheid zeggen, ziet dat er lelijk uit voor graaf Caerlzon, de buren in de Bagijnestraat en al die andere schelmen en hoeren, maar van zijn rechters kreeg Bodendijk het gelijk niet aan zijn kant. In 1705 liet de stad hem voor twee jaar opsluiten in het tuchthuis, maar na negentien weken werd hij op een door hemzelf ingediend rekest door het Hof van Friesland in vrijheid gesteld. In 1706 werd hij opnieuw veroordeeld en met schandstenen de stad uitgebracht, waar hij zonder toestemming van de Leeuwar der magistraten niet mocht terugkeren, maar diezelfde avond zou hij alweer binnen de poorten gesignaleerd zijn. Dan blijft het lange tijd stil rond hem, maar in 1714 regende het van voren af aan klachten: *'Dat dese Bodendijk sedert een wijle tijd sijn werck heeft gemaakt van sig dagelix wol en zad te drincken, ontsiende sig alsdan niet van een iegelijk, die voorbij sijn huys*

E L E G I A
IN OBITVM NOBILISSIMI, AMPLISSIMI
GRAVISSIMIQVE VIRI
D. EPÆI WIELINGA

QVAESTORIS AGRI MENALDVMANI, POSTQVAM CONSVLATV
IN VRBE LEOVARDIENSI QVINQVIES FVNCTVS ESSET, ET
INTER ILLVSTR. FRISIAE ORDINVM NOVEMVIROS
SAEPIVS ADSCRIPTVS, DENATI LEOVARDIAE
PRID. NON. OCTOB. CIO IO CC XVIII.

A D

AMPLISSIMVM AC PRVDENTISSIMVM
VIRVM
D. EVERHARDVM WIELINGA

CONSVLEM LEOVARDIENSEM, ET QVAESTOREM FRISIAE
GENERALEM, DEFVNCTI FILIVM.

L E O V A R D I A E,

Excudit FRANCISCVS HALMA, Ordinum
Frisiae Typographus, CIO IO CC XVIII.

Titelblad van de Elegia op het overlijden van Epeus Wielinga op 6 oktober 1718, samengesteld door zijn zoon Everhardus Wielinga. Dit 25 pagina's tellend drukwerkje bevat lijdgedichten en rouwklachten, geschreven door Isaäcus Valckenaer, de Marssumer predikant Johannes Wiegiersma, de drukker dezes Franciscus

Halma, de Deinumer predikant Henricus Albertus van der Sloot en de Leeuwarder stadschirurgijn Roelof Roukema. Hoewel dergelijke gelegenheidsgedichten verre van objectief zijn, blijkt alleen al uit hun aantal dat Epeus Wielinga een zeer uitzonderlijk man moet zijn geweest (collectie: Provinsjale Bibleteek)

Titelblad van de *Elegia* op het overlijden van Epeus Wielinga op 6 oktober 1718, samengesteld door zijn zoon Everhardus Wielinga. Dit 25 pagina's tellend drukwerkje bevat lijdgedichten en rouwklachten, geschreven door Isaäcus Valckenaer, de Marssumer predikant Johannes Wiegiersma, de drukker dezes Franciscus Halma, de Deinumer predikant Henricus Albertus van der Sloot en de Leeuwarder stadschirurgijn Roelof Roukema. Hoewel dergelijke gelegenheidsgedichten verre van objectief zijn, blijkt alleen al uit hun aantal dat Epeus Wielinga een zeer uitzonderlijk man moet zijn geweest.

passeert, sonder onderscheid van personen, na te roepen ende voor alles wat quaed is uit te schelden.' Toen hadden ook de raadsheren in het Hof van Friesland hun geduld verloren en veroordeelden hem tot twee jaar werkstraf in het tuchthuis. In 1715 zat hij daar nog steeds, toen hij als getuige werd verhoord inzake een mislukte ontsnappingspoging van enkele mede-gedetineerden. Terug in de vrije wereld bleek hij verhuisd te zijn naar de Doelestraat, waar ik hem in 1716 voor het laatst aantrof.

Fortuyn?

Epeus Wielinga groeide dus op in Vrouwenparochie in Het Bildt, waar zijn ouders in 1643 in ondertrouw waren gegaan. Hij verloor zijn moeder op vijftienjarige leeftijd. Een jaar later in 1659 deed zijn vader belijdenis, trad opnieuw in het huwelijk en verhuisde in 1661 naar Leeuwarden, waar hij zich als stalman achter de Waag vestigde. Met zijn *bruyn blesde ruyn* zal hij ook wagenaars- en slepersdiensten hebben verricht en daarmee zijn plaats in het straatbeeld hebben bepaald. Bij zijn overlijden een jaar later liet hij uitsluitend schulden na, zodat de dan negentienjarige Jippe niet alleen verweesd maar ook berooid achterbleef. Hij was met andere woorden nog niet eens voor een dubbeltje geboren, maar werd niettemin een rijksdaalder! Een dergelijke carrière in die tijd moet eigenlijk voor onmogelijk worden gehouden. Zelfs zijn zoon had het over *'een wonder in Gods hand van zeegeningen'*-wij zouden zeggen een fenomeen. Hoe Epeus Wielinga zo succesvol kon worden zal verdere studie moeten uitwijzen. Want die voorspoed kan niet alleen verklaard worden met een goede opleiding, een charismatische persoonlijkheid, een bemiddelde schoonvader en de gunst van de stadhouderlijke familie. Dat zal voor menig ander ook gegolden hebben, die desondanks niet tot in de hoogste kringen wist door te dringen. Heeft iemand zich over hem ontfermd? Is hem alsnog een rijke erfenis ten deel gevallen? Heeft hij de hoofdprijs in een loterij gewonnen? Of lachte al de *fortuyn* in de wereld hem gewoon toe?

Naschrift

Te elfder ure wees Jan Faber mij op twee hypotheekakten, die het leven van Evert Claessen weliswaar iets meer cachet geven maar verder geen afbreuk doen aan de voorgaande conclusies. Op dezelfde dag dat de *geïnteresseerde crediteuren* de inventaris van het sterfhuis lieten opmaken, hadden ze eerst een akte van borgstelling laten registreren. Daaruit blijkt dat zij zich op 11 mei 1661 garant hadden gesteld voor de betaling van een

schuld van ruim 715 gulden, die Evert Claessen te Vrouwenparochie aan zijn *landtvrou* Jetske Rinties te Stiens had.

Bovendien beloofden zij toen zijn achterstallige pacht en floreenbe-lasting te zullen voldoen. Daarentegen had Evert Claessen al zijn *'huysgeraden, inboelen en levende have'* aan die borgen moeten afstaan *'gemerckt ic geen vaste goederen hebbe noch gerede pennin-gen wete te furneren'*, al mocht hij die bezittingen wel blijven gebruiken. Drie weken later werd er nog een obligatie van 13 november 1661 geregistreerd, waarbij Evert Claes Everts en Jesel Jackles, echtelieden te Leeuwarden, verklaarden ruim 130 gulden schuldig te zijn aan Tettie Beert Daems' weduwe. Wat we hier voor onze ogen zien voltrekken is het drama van een failliete Bildtboer.

